

УДК 811.11'44

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-16-2>

Тетяна ГОРОДІЛОВА

аспірантка другого року навчання, викладач кафедри германської філології, Київський університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, Україна, 04053

ORCID: 0000-0002-3500-9430

Бібліографічний опис статті: Городілова, Т. (2022). Явище полінегації в історії німецької та англійської мови: випадок надлишковості. *Актуальні питання іноземної філології*, 16, 10–17, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-16-2>

ЯВИЩЕ ПОЛІНЕГАЦІЇ В ІСТОРІЇ НІМЕЦЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ВИПАДОК НАДЛИШКОВОСТІ

У статті розглядається явище полінегації, властиве давньогерманським мовам, як характерне для певних жанрів існуючої на той час літератури. У розрізі полінегації увагу зосереджено на заперечному узгодженні (*negative concord*), що супроводжується превербальним заперечним маркером і додатковим заперечним прислівником чи займенником. З'ясовано, що реалізація заперечного узгодження передбачає одне семантичне ядро заперечення. Проаналізовано подібності і відмінності засобів реалізації множинного заперечення у трьох періодах розвитку німецької та англійської мови з урахуванням лінгвальних та екстралінгвальних чинників. Циклічний, покроковий розвиток синтаксичного заперечення представлено відповідно до циклу О. Єсперсена, спрямованого на виявлення мотивації заперечних моделей у діахронному аспекті. Особливу увагу приділено феномену граматичної надлишковості. Граматичну надлишковість визначають як внутрішню систематичність і керувану правилами поведінку мови, в якій дві чи більше її ознак виконують одну й ту саму функцію. Окреслений тип надлишковості засвідчено системою реченнєвого заперечення в межах запропонованих часових відрізків, схарактеризовано визначальні риси надлишковості з точки зору діахронної перспективи. Зміни, які мали місце у парадигмі заперечних маркерів давньо-, середньо-, ранньонімецької, давньо-, середньоанглійської та ранньонімецької мов, демонструють процес граматикалізації, ілюструють його матеріалом літературних пам'яток досліджуваних періодів. Встановлено, що структурні зміни у парадигмі реченнєвої негачії мали поступовий, систематичний характер. Важливу роль у трансформації заперечної моделі відіграв принцип граматичної надлишковості у діахронії. Наразі актуальним залишається питання мотиваційних чинників формування заперечних конструкцій у синхронній та діахронній площині, з урахуванням як внутрішньомовних факторів, так і соціальної обумовленості історичного розвитку мови.

Ключові слова: множинне заперечення, надлишковість, заперечне узгодження, граматикалізація, цикл О. Єсперсена, давньонімецька мова, давньоанглійська мова.

Tetiana HORODILOVA

PhD student, Lecturer at the Department of Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, 18/2 Bulvarno-Kudriavska Street, Kyiv, Ukraine, 04053

ORCID: 0000-0002-3500-9430

To cite this article: Horodilova, T. (2022). Yavyshe polinehatsii v istorii nimetskoj ta anhliiskoi movy: vypadok nadlyshkovosti [Polynegation in the history of German and English Language: the case of redundancy]. *Current Issues of Foreign Philology*, 10–17, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-16-2>

POLYNEGATION IN THE HISTORY OF GERMAN AND ENGLISH LANGUAGE: THE CASE OF REDUNDANCY

The paper discusses the case of polynegation in Old Germanic languages as a feature of certain genres of existing literature at that time. In terms of polynegation attention is focused on the phenomenon of negative concord, which correlates with the presence of a verbal negative marker and another negative element, i. e., adverb or pronoun. It is argued that negative concord results in one semantic core of negation. The similarities and differences of realization means for multiple negation in the three periods of German and English language development have been analyzed, considering linguistic and extralinguistic factors. The cyclical step-by-step development of syntactic negation has been

presented using the mechanism of Jespersen cycle to identify the motivation of negative patterns in the diachronic aspect. Special emphasis has been given to the phenomenon of grammatical redundancy. The outlined type of redundancy has been evidenced by the system of sentence negation within the proposed time periods. The defining features of redundancy from the point of view of diachronic perspective have been characterized. The changes that took place in the negation system of Old, Middle, Early High German, Old, Middle English and Early New English indicate the processes of grammaticalization demonstrated by empirical data from literary monuments of the studied periods. The research has established that structural changes in the system of sentence negation were of gradual and systematic character. The mechanism of grammatical redundancy has played the key role in transformation of negation model in diachrony. At present, the problem of motivating factors in formation of negative constructions in synchronic and diachronic planes remains relevant, taking into consideration both interlinguistic and extralinguistic triggers in the historical development of the language.

Key words: *multiple negation, redundancy, negative concord, grammaticalization, Jespersen cycle, Old High German, Old English.*

Актуальність проблеми. У процесі розвитку заперечне речення німецької та англійської мов зазнало ряд морфологічних і синтаксичних змін, перш ніж набуло монологічності у її сучасному вигляді. Зазначені зміни пояснюються процесами граматикалізації, дією принципу надлишковості, що засвідчено у синтаксисі негативних реченневих утворень. Також проблема мовної надлишковості у лінгвістиці не є новою, але продовжує викликати інтерес учених. У запропонованій розвідці фокус уваги зосереджено на явищі заперечного узгодження (англ. negative concord), що розглядається у контексті граматичної надлишковості на матеріалі пам'яток писемності трьох періодів розвитку німецької та англійської мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В історичній лінгвістиці явище полінегації неодноразово розглядалося у працях відомих германістів, зокрема Єсперсена О., Klima E., Labov W., де висвітлено процеси подвійного притягування (double attraction), заперечного включення (neg-incorporation), правила подвійного притягування (negative attraction rule) тощо. Феномен множинного заперечення активно представлено у розвідках як у синхронному, так і в діяхронному аспектах, пор. Elpäß S., Langer N., Aitchinson J., Jäger A., Donhauser K., Breitbarth A., Ebert R., Cheshire J. та ін. Питання переходу реченневих утворень з множинною негачією до монологічності ґрунтовно висвітлено в діяхронних студіях, під кутом зору процесу граматикалізації у розвідках Lass R., Lehmann C., Traugott E. C., Haspelmath M., Givón T., Fischer O., Heine B., Diewald G., Hopper R. J., Gelderen van E., Auwera van der J. Феномен граматичної надлишковості досліджується на всіх рівнях мовної системи – фонетичному, морфологічному, синтаксичному – у працях Campbell J., Hunnicutt S.,

Witt E.-J. C., Gillette M. Проте, наразі у дослідженнях з історичного синтаксису германських мов недостатньо розкрито механізми взаємовпливу синхронних vs діяхронних чинників на формування реченневої негачії, що зумовлює актуальність нашої розвідки.

Мета дослідження. *Об'єктом* нашого дослідження є заперечне речення у трьох періодах розвитку німецької та англійської мов. *Предмет* розвідки складають структурні характеристики заперечних реченневих утворень в еволюційній перспективі. *Мета* статті полягає у встановленні структурних змін, що відбуваються на шляху граматикалізації заперечних елементів. Досягнення мети наукової розвідки передбачає розв'язання таких завдань: 1) окреслити явище полінегації у синтаксисі німецької та англійської мов; 2) схарактеризувати феномен граматичної надлишковості у лінгвістиці; 3) виокремити структурні зміни заперечного речення протягом трьох досліджуваних періодів; 4) з'ясувати механізми структурних змін у заперечних конструкціях німецької та англійської мов. *Матеріалом* дослідження слугували заперечні конструкції, відібрані методом суцільної вибірки з різножанрових творів трьох періодів історії розвитку німецької та англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж останніх десятиліть вивчення категорії заперечення посідає одне з ключових місць у формальній лінгвістиці. Йдеться про історично засвідчені варіанти заперечної моделі, їхню взаємодію з іншими реченневими елементами, що дасть змогу виявити причини переходу від полі- до монологічності у відповідний період історії названих мов.

Більшість природніх мов послуговуються заперечним маркером для вираження реченневого заперечення. В історичних студіях засвідчено,

що у різні періоди своєї історії мови демонструють розбіжність у реалізації заперечної моделі, насамперед за кількістю маркерів негачії, а також їхньої позиції відносно головного дієслова. У вивченні змін у парадигмі заперечних маркерів актуальним залишається питання заперечного узгодження. В історії германських мов заперечне узгодження (англ. negative concord) представлено двома, трьома структурними елементами, які утворюють семантичне ядро (Buniyatova, 2021, pp. 97–107), (Zeijlstra, 2004, pp. 2–5; Crystal, 2008, p. 98). У цьому разі має сенс говорити про структурну, а не семантичну надлишковість цих елементів.

Німецька та англійська мови мають спільний шлях граматикизації заперечної моделі. В англійській мові він нерозривно пов'язаний з переходом SOV- до SVO-моделі речення, що відбувалося в загальному контексті нівелювання ненаголошеного вокалізму і руйнації флективних підсистем. Зміна типологічного профілю мови з V2 на V3-патерн, сукупність вищезазначених подій спричинило остаточне закріплення структури заперечної конструкції AUX NOT INFINITIVE у ранньоновоанглійський період. Звернімо увагу також на те, що граматикизацію має сенс визначати як одна-направлений рух, результатом якого є збліднення семантики лексичної одиниці і утворення граматичного оператора (Lass, 2000, pp. 207–227; Traugott, 2011).

Розглянемо розвиток явища негачії у германських мовах під кутом зору циклу О. Єсперсена, відповідно до якого розвиток реченнєвого заперечення у природніх мовах починається зі стадії, в якій заперечення виражене лише одним заперечним елементом *Neg1*. Як наслідок фонологічної редукації цього елемента (про що свідчить клітизація) лінгвістична система вимагає додаткового заперечного елемента *Neg2* до *Neg1*. У цьому разі заперечення виражене заперечним маркером разом з прислівником або іменною фразою. Саме на цій стадії співіснують два способи вираження заперечення – поодинокі заперечення *Neg1* і подвійне заперечення *Neg1 ... Neg2*. У наступній фазі розвитку другий елемент перебирає на себе функцію експлікації заперечення, водночас перший заперечний маркер стає надлишковим. З плином часу первісний заперечний елемент *Neg1* зникає, частково з міркувань надлишковості: Stage I :

ne > Stage II : *ne...not* > Stage III : *not* (Fischer et al., 2004, p. 305).

Для вираження заперечення давньоверхньонімецька мова послуговувалася часткою *ni* (*ne*), яка розташовувалася у препозиції до особової форми дієслова, напр.:

(1)двн. *Ioseph tho ira gomman mit thiu her reht man uuas inti ni uuolta sie meldon...* (Tatian) – “Thr Ehegatte Joseph war ein rechtschaffener Mann und wollte sie nicht bloßstellen...”.

(2)двн. ... *wolton si inan irkeren: ni wolta er in es horen* (Lied vom heiligen Georg) – “... Sie wollten ihn vom Glauben abwenden, doch er wollt nicht darauf hören”.

(3)двн. *Dih neminnot nieman, er ne si reht, unte nieman ist reht, er ne minne dih* (Williram) – “Niemand liebt dich, wenn er nicht rechtschaffen ist; aber niemand ist rechtschaffen, wenn er dich nicht liebt”.

На відміну від сучасної німецької мови, де структура речення містить лише один заперечний маркер, у текстах давньоверхньонімецької мови вживалося подвійне або навіть множинне заперечення, яке так само має назву заперечного узгодження, напр.:

(4)двн. ... *daz er in nieth zi erist nigab unte in auh nieth mera nigab* (Wessobruner Gebet) – “...weil er ihnen nicht zuerst und auch nicht mehr gegeben hatte”.

(5)двн. ... *duo ni liez er derda doh ana uuazzer nieth* (Merigarto) – “...lieb er das Land nicht ohne Wasser”.

Приклад (4) демонструє випадок клітизації, де заперечну частку *ni* вжито разом з фінітним дієсловом.

У середньоверхньонімецькій мові заперечну частку *nieht* утворено від займенника *niowih* (“nichts” – нічого), що є його редукованою формою. Первісно цей займенник виконував функцію прономінального комплемента, згодом він слугував формальним засобом підсилення заперечення, далі функціонував в ролі самостійної заперечної частки. Зазначимо, що позиція частки *nieht* (суч. нім. “nicht” – ні/не) у реченні залишилася незмінною (Lewitzkij, 2010, pp. 113–114).

Також зауважимо, що займенник *niht* спорадично трапляється у реченні з часткою *ne* (*en*) з метою емпізи заперечення, але з XII ст. він отримує статус обов'язкового маркера заперечення, напр.:

(6) свн. *Er sprach: nu enist des niht rat* (Hartmann von Aue, Gregorius, 214) – “Er sprach: Nun hilft alles nichts”.

(7) свн. *Nu enmac niht langer hie bi mir bestên mîn vriunt...* (Williram von Ebersberg, Lieder, Lied I) – “Nun kann nicht länger hier bei mir bestehn mein Liebster...”.

Таким чином, у пам’ятках середньовісній німецької мови зафіксовано співіснування форм поодинокого і множинного заперечення. Наприкінці XIII ст. частка *ne* трапляється лише спорадично і поступово зникає: відбувається поступовий перехід від полінегативного оформлення заперечних речень до мононегативного, характерного для сучасної німецької мови.

Подібний шлях розвитку заперечної моделі засвідчено в історії англійської мови. Так, у давньоанглійській мові (VII–XII ст.) домінуючою заперечною конструкцією є просте заперечення. Ключовим елементом заперечення у цей період є заперечна частка *ne*, розміщена у ліво-сторонній позиції до особової форми дієслова незалежно від позиції цього дієслова в реченні (Fischer et al., 2004, p. 314). У реченнєвому запереченні частка *ne* переважає, напр.:

(8) дв. англ. *He ne andwyrde ðam wīfe æt fruman* (Ælfric’s Catholic Homilies II/8) – “He didn’t answer the woman at first”.

(9) дв. англ. *Ne sende se deofol ða fyr of heofenum* (Ælfric’s Catholic Homilies I, Preface) – “The devil did not send fire from heaven then”.

Зазначимо, що, так само, як і в давньовісній німецькій мові, у давньоанглійській спостерігається явище клітизації преверба *ne* до особової форми дієслова, напр.:

(10) дв. англ. *Ne mihte se deað him genealæcan, gif he sylf nolde*, (Ælfric Catholic Homilies XIV, For Palm Sunday) – “Death could not have approached him, if he himself had not willed it”.

Проте, вже у давньоанглійській мові паралельно із зазначеними вище конструкціями засвідчено явище і подвійного заперечення, а саме заперечне узгодження (König, Auwera, 1994). Заперечними словами є клітизовані неозначені займенники, прислівники, прикметники на зразок *na* “none”, *nalles*, *nafre* “never”, *nawiht* “nothing”, *naht* тощо, які і створюють у реченні заперечне узгодження:

(11) дв. англ. *þe on land Dena ladra nænig mid scipherge sceðþan ne meahte* (Beowulf

242–243) – “so that on Danish land no enemies at all with a navy would not be able to ravage”.

(12) дв. англ. *þær him nænig wæter wihte ne scepede, ne him for hrofsese hrinan ne mehte færgripe flodes* (Beowulf 1513–1516) – “where not any water him oppressed at all, nor him, due to the the hall’s roof, was not able to reach the sudden onrush of the flood”.

Зазначимо, що у разі додавання ще одного заперечного прислівника частка *ne* зберігається у превербальній позиції, напр.:

(13) дв. англ. *heo ne geendad næfre* (Cynewulf, Crist 1640) – “it never ends”.

(14) дв. англ. *Forr mann ne mazz nohht enngell seon* (Ormulum 1316) – “For man not might not angel see”.

(15) дв. англ. ... *and gestabelfæste swa þæt hi næfre ne mihton ne noldon syððan fram his willan gebugan* (Ælfric Catholic Homilies I, On the Beginning of Creation) – “so that they never might or would afterwards swerve from his will”.

Засвідчуємо, що емпатичне заперечення реалізовано часткою *ne* у поєднанні з *na* або *naht*, які походять від займенника *nawiht*.

У середньоанглійській мові (XII–XVI ст.) заперечні реченнєві утворення зазнають поступових змін. Давньоанглійське подвійне заперечення *ne ... naht* представлено здебільшого у першій половині середньоанглійського періоду, тоді як наприкінці лише одна частка (*nat* або *not*) позначає негацію, а *ne* зникає, якщо воно розміщене у препозиції до інших заперечних слів. Подвійна заперечна конструкція втрачає свій емпатичний характер і трансформується у загальну форму заперечення (Crystal, 2019, p. 45). Хоча частка *ne* упродовж певного часу ще зберігає свою позицію зліва від фінітного дієслова, розміщення *naht/noht* поступово фіксується праворуч від фінітного дієслова, напр.:

(16) ср. англ. *Ant þah nis inempnet her nawt of heouenliche luren* (Hali Meidhad 86–87) – “and though there is no mention here of heavenly losses”.

Таким чином, упродовж середньоанглійського періоду та на початку ранньонімецької мови частка *ne* нівелюється, а частки *naht/noht*, видозмінюючись у *not*, виконують функцію заперечення з розташуванням праворуч безпосередньо від фінітного дієслова (Kemenade, 1994, p. 140).

Подвійне заперечення як характерна риса середньовісньонімецького та середньоанглійського періодів є свідченням явища граматичної надлишковості. Феномен надлишковості (англ. *redundancy*) бере початок у теорії інформації (Schanon, Weaver, 1964, p. 13). У традиційній граматиці надлишковість визначають як явище, коли одну й ту ж саму інформацію виражено більше одного разу у реченні або висловлюванні (Trask, 1996, p. 231; Bussman, 1999, p. 988). Елементи надлишковості генеруються незалежно від граматичних правил або ситуативних, контекстуальних чи нелінгвістичних міркувань. Елемент у реченні є надлишковим за умови, що він слугує лише для повторення інформації, вже наданої (реалізованої) іншою реченнєвою ознакою (Witt, Gillette, 1999, p. 4).

Усі давні і сучасні мови демонструють граматичну надлишковість, яка реалізується через двозначність, непрозорість, багатозначність і синонімію (Buniyatova, 2021, pp. 97–107). У природніх мовах надлишковість можна спостерігати на всіх рівнях лінгвістичного опису (морфологічному, у лексичних повторях тощо), а також з риторичною метою. Розрізняють контекстуальну і граматичну надлишковість (Witt, Gillette, 1999). У давніх германських мовах реченнєве заперечення демонструє надлишковість структурних елементів і поступове її усунення, що свідчить на користь еволюційного пояснення змін, що відбувалися в історії германських мов. З погляду граматикизації, «...чим вірогідніша поява одиниці, тим більшим виявляється ступінь її надлишковості (і тим нижчий її інформаційний зміст)» (Лайонз, 1978, с. 68, переклад – наш).

Зауважимо, що структурно заперечні елементи становлять окремий клас слів, кожне з яких має окреме лексико-граматичне значення, як у випадку клітизованих неозначених займенників, прислівників і прикметників. Так, у моделі заперечного узгодження елементи негачії поєднуються. Тоді як у разі давньовісньонімецького та давньоанглійського множинного заперечення маємо справу зі структурною надлишковістю, оскільки всі заперечні елементи поєднані в одне семантичне ядро. Такий тип надлишковості слід розглядати як текстуально зумовлений (Buniyatova, 2021, p. 100–101).

Згодом структуру заперечного речення FINITE VERB NOT було адаптовано ранньово-

верхньонімецькою (XIV–XVII ст.) та ранньовоанглійською (XVI–XVIII ст.) мовами за винятком того, що в англійській наприкінці XVII ст. засвідчено появу AUX NEG INFINITIVE, а саме розташування заперечної частки *not* після допоміжного дієслова, на відміну від німецькомовної конструкції, де *nicht* розміщено після фінітного дієслова. Пор. приклади заперечних конструкцій у авторів початку ранньововерхньонімецького (17), (18), (19) і ранньовоанглійського (20), (21), (22) періодів:

(17) *vndt ich weiß nicht, auf...* (Rexius Johann Baptista, Ilias Homeri) – «І я не знаю, що...».

(18) *Villeicht haben wir im nicht zur rechten zeit geopfert* (Rexius Johann Baptista, Ilias Homeri) «Можливо, ми не принесли його в жертву в потрібний момент».

(19) *Sie achtens nit, vnd kerten sich ganz nicht daran, ...* (Harsch Johannes, Ein Gaistlicher Bremberger) – «Ім байдуже, і вони на це не зважають, ...».

(20) *Thy Father's dreadful thunder didst not spare, Nor stop thy flaming chariot-wheels, ...* (Milton, Paradise Lost) – «Страшний грім Отця твого не пощадив, Не зупинив полум'яні колісниці, ...».

(21) *I do not know the matter: he is rested on the case* (Shakespeare, The Comedy of Errors) – «Я не знаю, в чому справа: він почив на справі».

(22) *He does not rave, he's not horn-mad, George, is he?* (Middleton, The Converted Curtezan) – «Він не марить, він не божевільний, Джордже, чи не так?».

Таким чином, у ранньовісньонімецькому та ранньовоанглійському періодах засвідчено закріплення якісно нової моделі заперечення – мононегачії, але з відмінностями у структурі заперечних конструкцій, де важливу роль відіграє порядок слів у реченні. Незважаючи на одночасну присутність полінегативних реченнєвих утворень у літературних пам'ятках XIV–XVI ст., результатом перебудови системи заперечення у зазначених германських мовах є мононегативні конструкції. Останнє відображено у структурно-формальних засобах реалізації заперечення з урахуванням процесів граматикизації та феномену граматичної надлишковості як пускового механізму мовних змін у діахронії.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, у статті представлено еволюцій-

ний шлях розвитку реченнєвого заперечення у трьох періодах розвитку німецької та англійської мов. Здійснений аналіз емпіричних даних дає змогу дійти висновку, що розвиток англійського та німецького реченнєвого заперечення демонструє явище граматикалізації і розгортається у вигляді комплексу структурних змін, а саме в усуненні надлишкових заперечних елементів у реченнях із заперечним узгодженням. Варто зазначити, що формальні зміни, які відбулися у заперечному реченні, не спричинили семантичних змін, оскільки всі елементи негачії утворюють цілісне семантичне ядро. Еволю-

ційний шлях розвитку реченнєвого заперечення в історії німецької та англійської мов репрезентує послідовність змін, засвідчену скороченням повторюваних заперечних елементів, появою нових категоріальних одиниць завдяки трансформації займенників, прислівників тощо. Провідну роль у трансформації моделі заперечення відіграв принцип надлишковості у діахронній перспективі. У подальших наукових розвідках вважаємо за доцільне дослідити структурні зміни граматичних засобів реалізації заперечення германських мов у генеративній парадигмі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику. М. : Прогресс, 1978, 544 с.
2. Aelfric. The Homilies of the Anglo-Saxon Church I. On the Beginning of Creation. *Project Gutenberg*. URL: <https://www.gutenberg.org/files/38334/38334-h/38334-h.htm#page8> (date accessed: 11.04.2022).
3. Aelfric. The Homilies of the Anglo-Saxon Church XIV. For Palm Sunday. *Project Gutenberg*. URL: <https://www.gutenberg.org/files/38334/38334-h/38334-h.htm#page8> (date accessed: 11.04.2022).
4. Aelfric's Catholic Homilies II/8. *Helsinki Corpus*. URL: <https://www.helsinki Corpus.arts.gla.ac.uk/browse.py?fs=100&text=aelfr2-8&highlight=> (date accessed: 11.04.2022).
5. Aelfric's Catholic Homilies I/Preface. *Helsinki Corpus*. URL: <https://www.helsinki Corpus.arts.gla.ac.uk/browse.py?fs=100&text=prchom1&highlight=> (date accessed: 11.04.2022).
6. Beowulf. URL: <https://heorot.dk/beowulf-rede-text.html> (date accessed: 04.04.2022).
7. Bunyatova I. Elimination of Grammatical Redundancy in the History of English: the Case of Negative Constuctions. *Studies of the Evolution of the English Language*. Berlin : Peter Lang, 2021. P. 97–109.
8. Bussmann H. *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*. Routledge, 1999. 1335 p.
9. Crystal D. *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Wiley-Blackwell, 2008. 555 p.
10. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. 582 p.
11. Cynewulf. *Crist. Bibliothek der Angelsächsischen Poesie / Begründet von Christian W. M. Grein. Dritter Band*. Leipzig : Georg Wigands Verlag, 1898. 2017 p.
12. Fischer Olga, Kemenade Ans, Koopman Willem, Wurff Wim Van. *The Syntax of Early English*. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 360 p.
13. Harsch Johannes. Ein Gaistlicher Bremberger. *Bibliotheca Augustana*. URL: https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/16Jh/Harsch/har_klag.html (zugriffsdatum: 04.04.2022).
14. Hartmann von Aue. Gregorius. *Bibliotheca Augustana*. URL: https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/12Jh/Hartmann/har_greg.html (zugriffsdatum: 11.04.2022).
15. Jespersen O. *Negation in English and Other Languages*. København : A. F. Høst, 1917. 160 p.
16. Kemenade van A. *Old and Middle English. The Germanic Languages / edited by E. König, J. Auwera*. London. New York : Routledge, 1994. P. 110–142.
17. Lass R. Remarks on (UN)idirectionality. *Pathways of Change. Grammaticalization in English / edited by Olga Fisher, Anette Rosenbach, Dieter Stein*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Press, 2000. P. 207–227.
18. Lewizkij V. *Geschichte der deutschen Sprache*. Winnyzja : Nowa Knyha Verlag, 2010. 256 с.
19. Lied vom heiligen Georg. *Althochdeutsche Literatur / Herausgegeben und übertragen von H. J. Gernentz*. Berlin : Union Verlag, 1979. S. 184–188.
20. Meidhad Hali. URL: <https://www.helsinki Corpus.arts.gla.ac.uk/browse.py?text=hmaid> (date accessed: 04.04.2022).
21. Merigarto. *Althochdeutsche Literatur / Herausgegeben und übertragen von H. J. Gernentz*. Berlin : Union Verlag, 1979.
22. Middleton Th. *The Converted Curtezan. Thomas Middleton. The collected works / Edited by G. Taylor, J. Lavagnino*. Oxford, NY : Clarendon Press, 2007.
23. Milton J. *Paradise Lost. The complete poems of John Milton. Volume 4 / edited by C. W. Eliot*. New York : P. F. Collier and Son Corporation, 1909. 686 p.
24. Ormulum. URL: <https://www.helsinki Corpus.arts.gla.ac.uk/browse.py?fs=100&text=orm&highlight=> (date accessed: 04.04.2022).

25. Rexius Johann Baptista. Ilias Homeri. *Bibliotheca Augustana*. URL: https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/16Jh/Rexius/rex_il01.html (zugriffsdatum: 04.04.2022).
26. Shakespeare W. The Comedy of Errors. *The annotated Shakespeare: Three volumes in one illustrated: the comedies, the histories, sonnets, and other poems, the tragedies, and romances* / A. L. Rowse. New York : Greenwich House, 1998. 2479 p.
27. Shannon C. E., Weaver W. The Mathematical Theory of Communication. Urbana : University of Illinois Press, 1964. 132 p.
28. Tatian das Leben Christi. *Althochdeutsche Literatur* / Herausgegeben und übertragen von H. J. Gernentz. Berlin : Union Verlag, 1979. S. 58–69.
29. The Germanic Languages / edited by Ekkehard König and Johan van der Auwera. London and New York : Routledge, 1994. 648 p.
30. Trask R. L. Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics. Routledge, 1996. 347 p.
31. Traugott E. C. Grammaticalization and mechanisms of change. *The Handbook of Grammaticalization* / Edited by Heiko Narrog, Bernd Heine. Oxford : Oxford University Press, 2011. P. 19–30.
32. Wessobruner Predigt. *Althochdeutsche Literatur* / Herausgegeben und übertragen von H. J. Gernentz. Berlin : Union Verlag, 1979. S. 36–40.
33. Williram von Ebersberg. Paraphrase des hohen Liedes. *Althochdeutsche Literatur* / Herausgegeben und übertragen von H. J. Gernentz. Berlin : Union Verlag, 1979. S. 218–228.
34. Wit E. C., Gillette M. What is Linguistic Redundancy : A Technical Report, March 15, 1999 / University of Chicago. URL: <http://www.math.rug.nl/~ernst/linguistics/redundancy3.pdf> (date accessed: 04.04.2022).
35. Zeijlstra H. H. Sentential Negation and Negative Concord. Utrecht : Academisch Proefschrift, 2004. 329 p.

REFERENCES:

1. Layonz, Dzh. (1978). Vvedenie v teoreticheskuyu lingvistiku. [Introduction into theoretical linguistics]. M. : Progress, 544 s. [in Russian]
2. Aelfric. The Homilies of the Anglo-Saxon Church I. On the Beginning of Creation. *Project Gutenberg*. <https://www.gutenberg.org/files/38334/38334-h/38334-h.htm#page8>
3. Aelfric. The Homilies of the Anglo-Saxon Church XIV. For Palm Sunday. *Project Gutenberg*. <https://www.gutenberg.org/files/38334/38334-h/38334-h.htm#page8>
4. Aelfric's Catholic Homilies II/8. *Helsinki Corpus*. <https://www.helsinki Corpus.arts.gla.ac.uk/browse.py?fs=100&text=aelfr2-8&highlight=>
5. Aelfric's Catholic Homilies I/Preface. *Helsinki Corpus*. <https://www.helsinki Corpus.arts.gla.ac.uk/browse.py?fs=100&text=prchom1&highlight=>
6. Beowulf. <https://heorot.dk/beowulf-rede-text.html>
7. Bunyatova, I. (2021). Elimination of grammatical redundancy in the history of English: The case of negative constructions. In *Studies in the evolution of the English language, Vol. 32*, 97–109.
8. Bussmann, H. (1999). *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*. Routledge.
9. Crystal, D. (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Wiley-Blackwell.
10. Crystal, D. (2019). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press.
11. Cynewulf, Crist (1898). In Grein, Ch. W. M. (Ed.), *Bibliothek der Angelsächsischen Poesie. Dritter Band*. Georg H. Wigand's Verlag.
12. Fischer, O., Koopman, W., & Wim Wan, W. (2004). *The Syntax of Early English*. Cambridge University Press.
13. Harsch Johannes. Ein Gaistlicher Bremberger. *Bibliotheca Augustana*. https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/16Jh/Harsch/har_klag.html
14. Hartmann von Aue. Gregorius. *Bibliotheca Augustana*. https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/12Jh/Hartmann/har_greg.html
15. Jespersen, O. (1917). *Negation in English and Other Languages*. A. F. Høst.
16. Kemenade van, A. (1994). Old and Middle English. In König, E., Auwera, J. (Eds.), *The Germanic Languages*, 110–142. Routledge.
17. Lass, R. (2000). Remarks on (UN)idirectionality. In Fischer, O., Rosenbach, A., Stein, D. (Eds.), *Pathways of change. Grammaticalization in English*, 207–227. John Benjamins Press.
18. Lewizkij, V. (2010). *Geschichte der deutschen Sprache*. Nowa Knyha Verlag.
19. Lied vom heiligen Georg (1979). In Gernents, H. J. (Ed.), *Althochdeutsche Literatur*, 184–188. Union Verlag.
20. Meidhad Hali. <https://www.helsinki Corpus.arts.gla.ac.uk/browse.py?text=hmaid>
21. Merigarto. *Althochdeutsche Literatur* / Herausgegeben und übertragen von H. J. Gernentz. Berlin : Union Verlag, 1979.

22. Middleton, Th. (2007). The Converted Curtezan. In Taylor, G., Lavagnino, J. (Eds.), *Thomas Middleton. The collected works*. Clarendon Press.
23. Milton, J. (1909). Paradise Lost. In Eliot, C. W. (Ed.), *The complete poems of John Milton. Volume 4*. P. F. Collier and Son Corporation.
24. Ormulum <https://www.helsinki.fi/arts/gla.ac.uk/browse.py?fs=100&text=orm&highlight=>
25. Rexius Johann Baptista. Ilias Homeri. *Bibliotheca Augustana*. https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/16Jh/Rexius/rex_il01.html
26. Shakespeare, W. (1998). The Comedy of Errors. In Rowse, A. L. (Ed.), *The annotated Shakespeare: Three volumes in one illustrated: the comedies, the histories, sonnets, and other poems, the tragedies, and romances*. Greenwich House.
27. Shannon, C. E., Weaver, W. (1964). *The Mathematical Theory of Communication*. University of Illinois Press.
28. Tatian das Leben Christi (1979). In Gernents, H. J. (Ed.), *Althochdeutsche Literatur*, 58–69. Union Verlag.
29. The Germanic Languages (1994). König, E., van der Auwera, J. (Eds.). Routledge.
30. Trask, R. L. (1996). *Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics*. Routledge.
31. Traugott, E. C. (2011). Grammaticalization and mechanisms of change. In Narrog, H., Heine, B. (Eds.), *The Handbook of Grammaticalization*, 19–30. Oxford University Press.
32. Wessobruner Predigt (1979). In Gernents, H. J. (Ed.), *Althochdeutsche Literatur*, 36–40. Union Verlag.
33. Williram von Ebersberg. Paraphrase des hohen Liedes (1979). In Gernents, H. J. (Ed.), *Althochdeutsche Literatur*, 218–228. Union Verlag.
34. Wit, E. C., Gillette, M. (1999, March 15). *What is Linguistic Redundancy*. <http://www.math.rug.nl/~ernst/linguistics/redundancy3.pdf>
35. Zeijlstra, H. H. (2004). *Sentential Negation and Negative Concord*. Academisch Proefschrift.